

Rahvaluule osakonna Siberi kaastöölise Rosalie Ottessoni ja teadurite-arhivaaride dialoog aastatel 1969–1976¹

Anu Korb

Teesid: Artiklis analüüsin Eesti Rahvaluule Arhiivi nõukogudeaegse Siberi kaastöölise Rosalie Ottessoni saadetisi, lähtudes materjali kogumise ajast ja tolaeagsest kogumistöö juhendamisest. Ühe kogu kujunemise lugu vaatlen kui dialoogi kogu ja teadurite-arhivaaride vahel. Kummalgi poolel on oma nägemus talletamist väärivast pärimusest, jõulisemalt tõuseb esile rahvaluule osakonna kui institutsiooni positsioon. Samas määrab arusaamise konteksti aeg, tõlgendaja kultuuriline taust, tema põhimõtted ja kogemused, konkreetne praktika. Pärimusaines on pidevalt avatud uutele tõlgendustele.

Märksõnad: dialoog, folkloorikogumine, korrespondent, Siber, teadurid-arhivaarid

Sissejuhatus

Artikli allikmaterjali moodustavad Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi (ERA)² Siberi kaastöölise Rosalie Ottessoni aastatel 1969–1976 kogutud käsikirjalised materjalid (78 saadetisena laekus kokku 2989 lk), arhiivitöötajate-teadurite kirjad R. Ottessonile (57 kirja, mis saadeti R. Ottessonile ajavahemikus 1969–1975)³, R. Ottessoni korrespondendi kaart⁴ ja toonased kogumistöö juhendid, eeskätt aastatel 1961–1976 ilmunud *Rahvapärimuste Kogu*. Taustmaterjaliks on R. Ottessoni kirjad Igor Tõnuristile⁵ ja minu ERA Siberi ekspeditsioonidel 1991., 1992. ja 2012. aastal samast piirkonnast kogutu, sealhulgas meenutused-mälestused R. Ottessonist.

Minu esmane huvi R. Ottessoni saadetiste ja tema vastuolulise isiku vastu tekkis paarkümmend aastat tagasi, kui tegin välitöid samades Siberi eestlaste külades, kust Ottesson materjali saatis – Krasnojarski krai Minussinski piirkonnas asuvad külad Ülem-Suetuk (vn Verhnij Suetuk) ja Ülem-Bulanka (vn Verhnjaja Bulanka). Otsese tõuke Ottessoni kogutut lähemalt uurida ja tema kohta rohkem teada saada andis kohtumine Krasnojarskis Ülem-Bulanka kü-

las sündinud-kasvanud keskealise müüjanna Liina Kravtsovaga 2008. aasta suvel. Minu pärimise peale, kas ta teab rääkida Rosalie Ottessonist, lausus ta: “No Roosi ikka palju valetab. Ta ütleb seal [kohalikus ajalehes *Znamja truda* 30. juulil 1970. aastal ilmunud artikkel “Meie võim sai alguse Leninist”, *Vlast’ nasha ot Lenina poshla*]⁶, et mees ütelnud talle, kui ta sõtta saadetud, et sa, Roosi, võta kolhoosi võtmed ja juhi seda minu asemel. Tegelikult ta mees polnudki kolhoosiesimees, oli lihtne puusepp!”

Käsitlused

Rosalie Ottessoni rahvaluulekogu kujunemist käsitlen dialoogina koguja ja tookordsete rahvaluule osakonna teadurite-arhivaaride vahel. Dialoogilise meetodi all mõistetakse enamasti andmete tootmist uurija ja informandi vastastikuses koostöös, silmast silma olukorras (vt nt Honko 1992; Pekkala & Vasenkari 2000). Sageli on seda käsitletud neljast faasist koosnevana: 1) intervjuueerija formuleerib küsimuse; 2) informant teadvustab selle; 3) vastab; 4) intervjuueerija registreerib vastuse kirjalikult või salvestusena (Jauhiainen 1982: 177). Soome uurija Maria Vasenkari kritiseerib seda arusaama, kuna pole arvesse võetud osaliste vastastikust mõju (Vasenkari 1999: 63). Antropoloog Vincent Crapanzano järgi peaksime kolmandana arvestama osaliste eelteadmistega ning nende ajaloolise, kultuurilise, sotsiaalse tausta ja isiklike teguritega. Avardunud dialoogi mõistmiseks toob V. Crapanzano sisse varidialoogi mõiste: osaliste eelteadmine võib toimida nagu vaikiv vestluskaaslane. Crapanzano eraldab veel primaarset ja sekundaarset dialoogi: primaarse dialoogina nähakse uurija ja informandi vastastikust suhet, sekundaarse dialoogina aga uurija suhtlemist lugejaga kirjaliku uurimuse kaudu (Crapanzano 1992: 213–214).

Rosalie Ottesson esitas kogutud materjali kirjalikult ega kohtunud ühegagi tookordsetest rahvaluule osakonna töötajatest – seega ei saa me taastada kogumisprotsessi tervikuna. Ometi on taustteadmisi arvestades võimalik R. Ottessoni kaastööde ja teadurite-arhivaaride kirjade abil põhijoontes rekonstrueerida ühe kogu kujunemise lugu. Tiiu Jaago on täheldanud eluloojutustuste analüüsi põhjal, et ajaloolis-kultuuriline keskkond annab inimese loole raamid ja sisaldab hetkeolustikku, toetudes varasematest ajaloolis-kultuurilistest kihtidest moodustunud pinnasele, st oleviku ja mineviku koosmõjus kujunenud traditsioonile (Jaago 2006: 83). Seda, millised biograafilised mälestused inimesel kindlal ajahetkel aktualiseeruvad, kuidas ta neid tõlgendab ja varasemaid tõlgendusi uuel viisil ümber korrastab, mõjutavad väga suuresti kultuurilised, sotsiaalsed ja poliitilised asjaolud (Kõresaar 2005: 10–13). Sama võib täheldada kogutud pärimusainese kohta – ka see on avatud uutele tõlgendustele.

Rosalie Ottessoni üleskirjutusi analüüsid lähtun nõukogude perioodist – tolleaegsete ühiskondlik-poliitiliste olude mõjust inimestele ja kogumistöele. Püüan arvesse võtta aega ja olusid, milles Ottesson elas ja materjali talletas. Ajastuomaselt kõnekas on asjaolu, et Rosalie Ottesson jättis oma enesetuvustuses isiklikku ellu puutuva peaaegu kõrvale, küll aga andis ülevaate oma õpingutest, ametitest ja ühiskondlikest kohustustest. Enam saame R. Ottessoni isikust teada tema kogutud pärimustekstidest. Lisaks aitab minu kogutud taustinfo mõista R. Ottessoni valikuid ja kogutud materjali oma ajas ja keskkonnas. Samas jälgin rahvaluule osakonna töötajate-poolset ajastuomast kogumistöö juhendamist, sest ka arhiiviainesel on oma ajalugu. Kogumist ja süstematiseerimist mõjutavad oma aja huvid ja nägemused. Näiteks suur osa materjalist on Soomes kogutud geograafilis-ajaloolise uurimissuuna valitsemisajal, mil tekstid eraldati kasutuskontekstist (Koski 2004: 91). Sama võime täheldada Eesti folkloorimaterjali kogumise kohta. Soome folklorist Lauri Honko juhib tähelepanu asjaolule, et mõnikord osatakse info väärtust hinnata alles tagantjärele (Honko 1992: 128), seega võidakse aja jooksul kogutu ümber hinnata, leida uusi tõlgendusi vms.

Ka tõlgendaja on konkreetne isik konkreetsetes olukorras oma päritolu, sotsiaalse, individuaalse ja kultuurilise taustaga. Seega tuleb artiklis esile ka minu Siberis jm tehtud välitööde kogemus, kultuuritaust, saadud õpetus jms. Olen töötanud rahvaluule osakonnas alates 1975. aasta sügisest, kogunud folklooriainest mitmes kodu-Eesti piirkonnas. Siberi eestlaste uurimist alustasin eesti folkloristide jaoks murrangulisel ajal – pärast nõukoguliku ideoloogia surve taandumist, kui 1980. aastate lõpupoole avardusid oluliselt uurimis- ja kogumisvaldkonnad (vt Korb 2005: 11–13).

Rosalie Ottessoni elust ja tema kaastööst rahvaluule osakonnale

Ülem-Bulanka küla, kus Rosalie Ottesson sündis, sai alguse umbes 1860. aastal Vene tsaari poolt väljasaadetutest ja sundasunikest talupoegadest. R. Ottessoni isa oli üks neist, kes tsaarivalitsuse ajal Siberisse saadeti (Korb & Peebo 1995: 160), tema ema sündis juba Siberis. R. Ottesson (eluaastad 1899–1979) kasvas üles traditsioonilises rikkaliku folklooripärimusega külakogukonnas, kus vanad pärimuslikud jutud, laulud, loitsud, kombed jms olid osa igapäevaelust. Ka omandas ta parema hariduse kui enamik tollastest Siberi külaelanikest: kodukülas Ülem-Bulankas 4 klassi eestikeelses koolis, 5. ja 6. klassi lõpetas Ottesson venekeelses koolis vene külas Jermakovas, kus elas tema vanaema. Seejärel töötas Rosalie mitmel pool apteegiteenija ja juhutöölisena. R. Ottess-

soni noorusaastad jäid enamlaste võimuletuleku ja sellele järgnevasse aega, mis tõi ka Siberi eestlaste ellu suured muutused. R. Ottesson, kes oli aktiivse eluhoiakuga ja heade organisatorivõimetega, astus 1924. aastal Krasnojarski kalevivabrikus töötades parteisse, sealt suunati ta Krasnojarski parteikooli, mille lõpetas 1925. aastal. Seejärel töötas R. Ottesson seal, kuhu partei ta suunas: oli kodukülas lugemistoa juhataja, Karatuzi rajooni naisorganisaator, üks kolhooside organiseerijaist, töötas kooliõpetajana ja osales aktiivselt ühiskondlikus elus. 1935. aastal oli R. Ottesson sunnitud tervislikel põhjustel tööst kõrvale jääma, kuid pidi olude sunnil taas tööle asuma, 1940. aastal haigus süvenes. 1941. aasta sügisest töötas Ottesson külanõukogus, kus tal tuli täita väga mitmesuguseid ülesandeid. Sõjapäevil jäi ju külaelu suuresti naiste kanda. Alates 1956. aastast pidas R. Ottesson pensionipõlve, kuid jäi ühiskondlikus elus endiselt aktiivseks. Nõukogude ühiskonnas väärtustati eeskätt tööalast karjääri ja ühiskondlikku tegevust. Nii ei avalikusta ka R. Ottesson oma pere-ellu puutuvat, piirdub vaid oma laste ja kasulaste ametite nimetamisega (RKM II 271, 225–232). Üksikutest R. Ottessoni isikliku elu seikadest annavad teavet tema rahvaluulesaadetised, lisainfot hankisin vestlustest Ottessoni tundnud inimestega. Sain teada, et Rosalie tütar Valja sündis vallaslapsena ja R. Ottessoni elukaaslane Mihkel Kriintal oli kolme lapsega lesk. Kooselust sündis perre veel kaks last. Kõnekas on ka fakt, et Rosalie Ottessoni õde tegutses külas ristija-matjana.

R. Ottesson hakkas folklooriarhiivile kaastööd tegema alles 70aastasena, oma viimasel elukümnendil. Ärgitust sai ta toleleaegselt etnograafiatudengilt Igor Tõnuristilt, kes õppis aastatel 1964–1969 Moskva Ülikooli ajalooteaduskonnas. I. Tõnurist osales 1965. aasta augustikuus arheoloogilistel välitöödel Krasnojarski krai lõunaosas. Ta oli piirkonna eesti külade kohta saanud teavet August Nigoli raamatust *Eesti asundused ja asupaigad Venemaal* (1918)⁷ ja nõutas oma juhendajalt vaba nädala Minussinski piirkonna eesti ja läti asundustega tutvumiseks.⁸ Retkel kogutud materjalide põhjal valmis I. Tõnuristi etnograafiline kirjeldus “Etnograafilisi märkmeid Minussinski eestlastest ja lätlastest”, mis on hoiul Eesti Rahva Muuseumi korrespondentide vastuste kogus.⁹ I. Tõnuristi toonasele uurimistööle aitasid kaasa 13 informanti kolmest Siberi külast: kolm neist elasid läti külas Alam-Bulankas (vn Nižnjaja Bulanka), seitse eestikeelses Ülem-Suetukis, kolm eesti külas Ülem-Bulanka. Viimases olid I. Tõnuristi informantideks Rosalie Ottesson, tema abikaasa Mihkel Kriintal ja R. Ottessoni täditütar Rosalie Rosenfeld. Igor Tõnurist jättis R. Ottessonile ilmselt sügava mulje, Tõnuristi Siberi-reisi järel vahetasid nad aeg-ajalt kirju. Tõnurist leidis Ottessonis tänuväärse informandi, kes oskas vastata tema etnograafia-alastele või laiemalt pärimust puudutavatele küsimustele, aga pani kirja ka materjali, mida temalt otsesõnu ei küsitud. Igor

№ 19
36. märts 1976.a.

366

Ülem-Bulani n° 1.

Selles juhtis tahan veel Ülem-Bulani inimeste elutingimuste peale peatama. Kõige pealt mis moodu ma Igar Tõnuris-
Tiga Tutaravks sain?

" Kümme aastat tagasi Igar Tõnuris soitis Siberid vaatama. Igaüks seal võoras inimene. Kõlas kedagi Tutarad ei ole. Trebras jõe ääres minu ristitutariga kokku. Ristitutar (Roosentelt Roosi) nüüd ta elab kesetis Tallina linnas. Ristitutar viis Igari omale, Andis Tallu einit ja saatis ta minu poole. Igar tuli minu poole Tutarvnes minuga, hakkas minuga juhtu ajama. Küsis muudugi minu kaast küla kohta. Sinimeste kohta, j.n.e. Minna Tema küsimuste peale vastasin lühetatult Väga peensust ei tarvitanud.

Elasime selle päeva üle. Igarid me

Foto 1. Rosalie Ottessoni kogutu, köide RKM II 318, lk 366.

Tõnuristi õhutusel sai Ottessonist kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonna kaastöeline. Oma kirjapanekud tegi Ottesson käsitsi koolivihikutesse, saates materjali mõne vihu haaval. 1969. aastal saatis ta 10 saadetist, 1970 laekus 17 saadetist, 1971 – 9 saadetist, 1972 – 12 saadetist, 1973 – 9 saadetist, 1974 – 6 saadetist, 1975 – 10 saadetist ja 1976 – 5 saadetist.¹⁰

Pärimuse kogumine nõukogude aastatel ja kogumistöö suunamine

1940. aastal, varsti pärast Eesti Vabariigi okupeerimist, moodustati ERA ja mõne teise Eesti Rahva Muuseumi autonoomse allüksuse baasil uus asutus – Riiklik Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiivist sai kirjandusmuuseumi rahvaluule osakond. Teise maailmasõja päevil tuli ka folkloorikogud evakuee-

rida. Sõjajärgsed aastad olid poliitiliselt heitlikud. See ei jätnud puutumata ka arhiivikorraldust ja kogumistööd. Ametlikult soositi folkloori kui töötava rahva kunstilist eneseväljendust, mitteametlikult toetas folklooriga tegelemine rahvuslikku järjepidevust (Aareleid 1998: 60). Kui sõjajärgselt sai kogumistöö ülesandeks kolhoosi- ja töölisfolkloori kogumine, siis 1950. aastate teisel poolel ja 1960. aastatel pööruti taas klassikalise folkloori poole (vt Oras 2008: 57–74). Eestis oli pärimuse kogumine ühelt poolt nõukogude folkloristika ja ametliku tsensuuri mõju all (nt rahvausundi kogumisse suhtuti ettevaatusega, suur osa anekdootidest jäeti arhiveerimata), teisalt ei loobunud kogumistöös J. Hurda ja ERA-aegsest etnoloogilisest suunast. J. Hurda kogumisprintsüüpidest lähtudes on Eesti folkloristid erinevalt mitmete teiste maade ametivendadest tänini kogunud-uurinud ka rahvausundit ja kombestikku (vt Hiimäe 1989: 310–314). Nõukogude päevil kasutati suuresti vanu, ERA-aegseid küsitluskavasid või seati need uute tegemisel eeskujuks. Analoogiliselt ERA kaastöölise abistamiseks ja juhendamiseks mõeldud väljaandega *Rahvapärimuste Selgitaja* ilmus rahvaluule osakonnal alates 1961. aastast *Rahvapärimuste Koguja*, aastatel 1961–1976 anti välja kümme numbrit.

Eestis kasutati nõukogude perioodil kogumistöös enim frontaalset küsitlemist – püüti ühtviisi tähele panna võimalikult kõiki rahvaluuleliike. Eelkõige koguti pärimusteateid, konteksti ja esitusega seotud küsimused jäid rohkem tagaplaanile. Neid on enam jälginud pikemat aega ühes piirkonnas töötanud folkloristid, nt Ottilie-Olga Kõiva Kihnus, Mall Hiimäe Kodaveres (Kõiva 1964; Hiimäe 1978).

Rahvuskaaslaste kohta materjalide kogumine ja nende uurimine polnud nõukogude aastatel ideoloogilistel põhjustel soovitatav, kuid erinevalt iseseisva Eesti Vabariigi perioodist oli eesti teadlastel-arhivaaridel tee idapoolsete rahvuskaaslastele juurde avatud. Ajavahemikul 1969–1976 juhendasid arhiivi kaastöölisi toleaeagsed rahvaluule osakonna teadustöötajad Ingrid Rüütel, Ottilie-Olga (Olli) Kõiva, Mall Hiimäe (Proodel), Kristi Salve, Erna Normann. Mõne Ottessonile saadetud kirja autorit pole mul õnnestunud tuvastada. Korrespondentide juhendajad vahetusid neil aastail tihti – jääb mulje, et seda pühendumist ja aega nõudvat tööloiku ei soovinud keegi päriselt oma õlule võtta. Tuli ette ka mõne rahvaluule osakonna töötaja pikemalt tööst eemal viibimist (nt haigus, pere juurdekasv), mille tõttu tuli tema tööülesanded teiste vahel jagada. Kõnekas on seegi, et 17. augustil 1971. aastal R. Ottessonile saadetud kirjas soovitati: “Kirjad adresseerige edaspidi lihtsalt rahvaluule osakonnale, muidu jäävad need seisma, kui adressaat on puhkusel või komanderingus.”

Vastutuse jagamine arhiivi kaastöölise juhendamisel ei soosinud usalduslike kirjasõbra-suhete tekkimist. Rosalie Ottessoni puhul peljati nähtavasti ka tema nõukogude-meelsust. Rahvaluule osakonna toleaeagsed töötajad ise

Siberisse ei jõudnud (kuigi mõned seda kavatsesid!), ka Ottessoni plaan Eestit külastada ei täitunud. Kirjades väljendub rahvaluule osakonna kui institutsiooni positsioon, isiklik jääb tahaplaanile. Tsiteeritud kirjakatketate autoreid ei pea ma seetõttu vajalikuks avalikustada. Ka R. Ottessoni poole pöördumine jääb ajastuomaselt ametlike mallide kohaseks: Lp R. Ottesson või Lp sm Ottesson.

Ottessoni saadetised ja arhiivitöötajate hinnangud tema tööle

Teadurite-arhivaaride suhted arhiivi kaastöölisega võivad kujuneda nii võrdväärseiks kui hierarhilisteks (vt nt Mikkola 2009: 98–99). Kui Rosalie Ottesson oma kogumistööd alustas, ei olnud tal ilmselt aimu, mida just talle teadaolevast rikkalikust pärimusest rahvaluule osakonnale saata. Nii sisaldab tema esimene saadetis paar muinasjuttu lastele ja riimiliste laulude sõnu. Tekstide juurde on lisatud märkus: *tõlkis Ottesson* ja aastanumber, mõne laulu lõppu on märgitud tõlkijaks ka keegi teine.

EM

Surnud 28. juulil 1979. a., maetud Gileu-Bulani surnuaed (titre kirj. fondis)

Ottesson, Rosalie Pectri t. 1899. a. 24. aug (v. arv. :)

1968. a. käsitööna peenest lõng õmmeldud, kest korda Paris 1975. aastal. kirj. 6. sept.

Elukoht: _____

Postiaadress: Krasnojarski mai, Kaffyžokku puiott, Tõrvi- omg, Kamepck, Ceno Bepxue, 49. narkka

S A A D U D				S A A D E T U D			
Nr.	Kpv.	Jrk. nr.	Lk.	S i s u	Hinnang	Kpv.	Küsimuskavad jm.
54	18. III 69.	25		muinasj., ul. + vene laul- lõike tõl- kendid	3 -	18. III	Vastus, Rpk. II
80	25. V 69.	27		ul., nalj.,	3 +	25. V	Vastus, Rpk. III-IV V, VI
85	5. V 69.	14		ul., mj., legend	3 +	5. V	Vastus
	29. V 69.	2		kuu andm.		29. V	Vastus
106	18. 8. 69.	20		rungl, ul., muist., ns	halb.	18. 08.	— —
113	17. 08. 69.	36		rungl, mst., vs., mj., ul.	hea		(med. paha sõnu) 10 rle
134	17. 09.	24		raas, paha sõnu, med., rungl, ul., 1 mj.	v. hea	17. 09.	vastus, vihikuid (lastelauleid, mng)

148

Foto 2. Rahvaluule osakonna korrespondendi kaart: Rosalie Ottesson.

R. Ottessonile rahvaluule osakonnast saadetud kirjad väljendavad pigem hierarhilist või õpetaja-õpetatava suhet. Kõnekas on seegi, et laekunud kaastöid hinnati viie palli süsteemis nagu kooliõpilasi õppetundides. Arhiivitöötajate hinne R. Ottessoni esimesele saadetisele (kokku 25 lk) oli 3–. Ottessoni kogutud materjali, köite RKM II 272 algul leiame arhiivitöötaja märkuse:

Andmed sageli valed. Mitmed laulud, mida on nimetatud tõlgeteks, on tegelikult eesti rahva- või rahvalikud laulud, tuntud XIX sajandi lõpul / XX sajandi alguses.

R. Ottesson sai oma saadetisele vastuseks:

18. märts 1969

Lp R. Ottesson!

Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonda jõudis Teie kirja pandud vihik Ülem-Bulani laule. Lisaks vene keelest tõlgitud lauludele leidsime sealt ka mitmeid eesti laule, mis Eestis levisid läinud sajandi lõpul ja käesoleva algul, nagu “Kui lapsena lustila luhas”, “Seal veikse Pohla piiri peal”, “Röövli laul”, “Peetri linnas” jt. Meid huvitab, kellelt ja kunas Te neid kuulsite ning kuidas sattusid need laulud Teie praegusesse elupaika. Kas teadsite neid juba enne Eestist lahkumist või kuulsite neid kellelki oma praeguses elukohas? Ja veel: millal Te ise Eestist lahkusite ja kus Te Eestis enne elasite?

R. Ottessoni esimese saadetise hulgas oli ka rahvajutte, kuid nende kohta küsimusi ei esitatud. Kirjast selgub, et arhiivitöötajatel puudusid eelteadmised Siberi eesti külade asustusloost, mis on aega ja olusid arvestades igati mõisteta. Tänu R. Ottessoni selgitustele saadi ka esmast teavet Siberi eesti küla kohta.

Tervikseid Ülem Bulanist!

Kõige pealt andestage, et nii kaua teie kirja peale ei vastanud mitmesuguste põhjuste pärast. Teie saadetud raamatu eest suur aitäh, kogu teie osakonna töölistele. Teie kõigile muidugi ma olen tundmata isik, no ega see asja ei riku, tundmata isikud võivad ka igasugusi ühistöösi läbi viia, mis ühiskonna elule kasu toob. Mina olen Siberis sündinud just selles samas külas kus ma elan. Ülem-Bulanis. Minu isa Ottesson Peeter Kustavits on sündinud eestis just Tartu linnas, võib olla ka, et on praegugi Tartus isa sugulasi. Peale saja aastat tagasi minu isa saadeti Siberisse. Isa rääkis, et mõisas töö juures töölised tõstsid tüli. Tüli ajal sai mõisa kubjas surma. No ja kõik need töölised, kes tülist osa võtsid, saadeti Siberisse, nende hulgas oli minu isa. Minu ema sündis Siberis Ülem-Bulanis. [---] (RKM II 271, 39).

Ottessonile 18. märtsil 1969. aastal saadetud kirjas jagati talle ka kogumisjuhiseid: paluti laule kirja panna õigete ja täpsete andmetega. Abistava materjalina saadeti teele *Rahvapärimumste Kogu* nr 2, kus sees on ka küsitluskava “Ajaloolisi sündmusi ja ühiskondlikke vahekordi kajastavad laulud”. Selle kätte saanud, vastas Ottesson:

No terve rida laulusi – mis Teie raamatus on, meil ei ole, näit. Mõisa moonakate laulusi, meil Siberis mõisaid ei olnud (RKM II 271, 40).

R. Ottesson soovis ilmselgelt folklooriarhiivile kaastööd teha ja kirjutas:

Kui soovite veel minult midagi teada olge heaks, küsige, ma olen alati Teie küsimiste peale vastama. Ma pean paljude museitega sidet, aitan museitesse igasuguseid antmeid korjata. [---] 5/IV 69 Ü-Bulan (RKM II 271, 42).

Tõenäoliselt pidi R. Ottessoni kinnitus, et ta teeb koostööd paljude muuseumidega, tõestama tema pädevust. Kui ma kohalikest muuseumidest R. Ottessoni saadetud materjali otsisin, leidsin Minussinski koduloomuuseumist 11 säilikut eesti keeles kirja pandud folkloori, teistest ümberkaudsetest Venemaa muu-

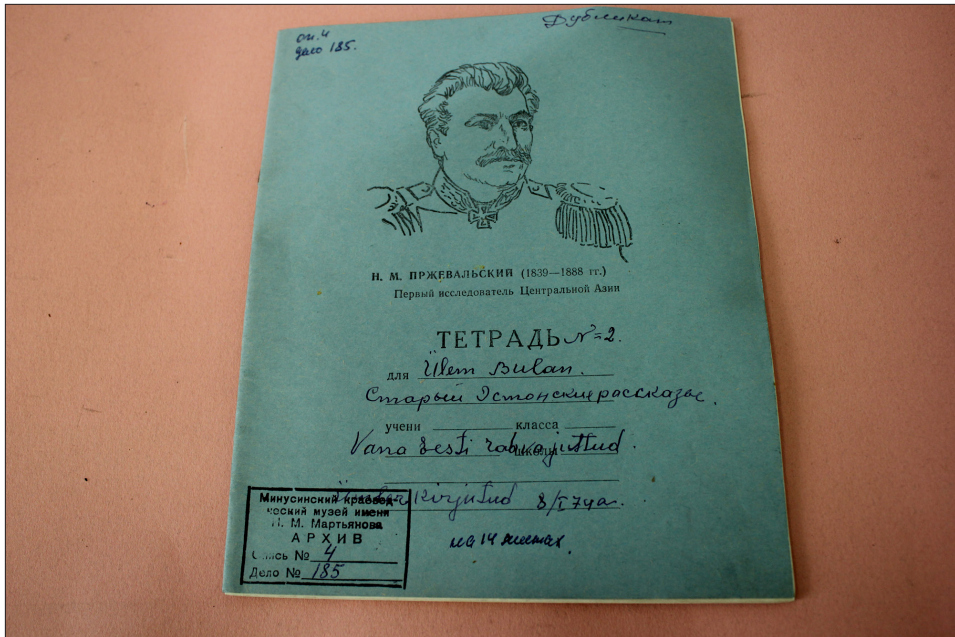

Foto 3. Rosalie Ottessoni kogu Minussinski koduloomuuseumis.

seumidest mul Ottessoni kogutut leida ei õnnestunud. Võimalik, et kohalikele muuseumitöötajatele tundmatus keeles kirjapandu jäeti arvele võtmata, esemete üleandmisel võis üleandja nimi märkimata jääda, midagi võis aja jooksul kaduma minna. Samas ei saa välistada võimalust, et R. Ottesson tegi kaastööd vaid Minussinski koduloomuuseumile, kuid püüdis rahvaluule osakonna töötajatele endast paremat muljet jätta.

Samas tundub, et oma kodakondsete ja ka koduküla rahva eest püüdis R. Ottesson kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonna kaastöölise seisust pigem varjata. Põhjuseks võib pidada asjaolu, et külakogukonnas hinnati eeskätt füüsilist tööd, pärimuse kogumine tõsiseltvõetava tööna ei kvalifitseerunud.

Tagasiside oli R. Ottessonile ülimalt oluline. Ta palus teadurilt tungivalt oma tööle hinnangut:

Mina oma aja viiteks kirjutasin veel mõned laulud ja juttud Teile. Mis meie vanemad laulsivad ja ka praegust laulavad. Laulud mina valisin oma mõtte järele... on neid laulusi Eestis või ei ole... Nüüd ma loodan, et Teie mulle midagi vastate, on minu töö kõlbulik või ei ole. Kui on kõlbulik, siis saan ma ka edespidi Teile midagi kirjutama see kord üvasti. Tervitates Teid kõiki kes Teie museis töötavad. Ottesson. 16/IV 69a Ü-Bulan (RKM II 271, 66).

Ottesson sai seepeale rahvaluule osakonnast julgustava kirja:

29. aprill 1969

Lp. R. Ottesson.

Aitäh Teile kirja ja rahvaluulesaadetise eest. Meid huvitavad andmed kõikidest eestikeelsetest lauludest, mida Teie kandis on kunagi lauldud, samuti jutud, mida räägiti, kombed jne. Saadame Teile ka meie "Rahvapärimate Koguja" järgmised numbrid. Loodame, et ka meie muuseum saab Teist tubli kaastöölise.

Parimate tervitustega [allkiri].

Kaastööle õhutamise kõrval püüti Ottessonile jagada võrdlemisi üksikasjalikke kogumisõpetusi:

6. mail 1969

Lp. Sm. R. Ottesson!

Aitäh ka uue vihiku eest! Teie laulud ja jutud sobivad meile enamasti küll, ainult paluksime lisada täpsemaid andmeid – kas kirjutasite need oma mälu järgi või kellegi teise käest. Tuleks lisada, millal neid lauldi ja kas lauldakse või räägitakse praegugi. Kui kirjutate maha mõnest käitsi kirjutatud laulikust, siis tuleks märkida, kellele laulik kuulus või kuulub (nimi, sünniaasta, lauliku kirjutamise aeg ja koht). Trükitud

raamatutest maha kirjutada pole vaja. Küll aga oleks soovitatav nimetada, kas ja millised trükitud laulikud olid sealkandis käibel. Nii et jätkake aga endiselt, lisage ainult andmeid. Selleks Teile palju jõudu!

Parimate tervitustega Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonna nimel [allkiri].

Vastuseks seletas R. Ottesson põhjalikult kodukülas levinud juttude-laulude tundmist, jagades selgitusi juttude kasutuskonteksti, laulude ja käsikirjaliste laulukladede leviku kohta:

Ma täna omasin Teie kirja, suuraitäh Teile kirja eest. Väga hea, et Teie minu laulude ja jutude kohta nõuate laiemalt ja täpsemalt. Kõige pealt seletan ma muinasjutude kohta: 1. Kuuramaa karu. 2. Kiitleja või julge jänes. Need on minu oma tõlgitud siis kui ma õpetaja olin, iga õpetajal peab olema oma kaval metoodika, et vahetunni aegu väga kõvasti ei mürraks. – õppetaja peab millegiga neid uvitama. Mis tähendab teiste muinas juttude kohta. Neid pole ma kuskilt maha kirjutanud, pole ma neid ka ise välja mõtelnud. Neid muinas juttusi rääkisivad meie vanemad kui nad elus olivad. Nad on mul kaunis hästi meeles, mõnikord kui tuleb ette, räägin ma neid. Ma tean väga palju muinasjutte. Kui soovite ja teid ei tülitata, võin kirjutada veel.

Nüüd laulude kohta: Neid laulusi laulti juba palju aastaid tagasi ja laultakse praegu. Need laulud on mul enamasti kõik peas, mõni laul nende hulgas mul kõvasti ei ole peas, mõnest kohast takistan, siis tuli laulikust vaadata, mis mul kirjutatud on. Rundaltsovi Jaani, Rundaltsovi Miili, Sirk Tilde laulikute, neil on need laulud ka kirjutud laulikud: juba palju aastaid tagasi. Trükitud laulikkuid meil kellelgi ei ole. Kes need laulud Ülem Bulani tõi, ma juba kirjutasin, et need laulud ilmusivad Ülem Bulani rohkem kui 100 aastat tagasi, siis kui Eestimaalt inimesi saadeti Siberisse, ühiselt inimeste hilmumisega Siberisse ilmusivad ka laulud. Mõned laulud on vene keelest eesti keele peale üle viidud. [---] Trükitud eestikeeli laulikuid üle pea meil pole olnud. Kõik vanad laulud inimesed on ühe teise käest õppinud, üks oskas, teine kirjutas tema käest omale ülesse, õppis pähe, nii moodu põlvest põlveni antsid ühe teisele laulusi edasi. Võib olla ka eestis on need laulud olnud ja on. Mina ülepea ilmalikke laule ei luuleta, paar kolm kooli laulu kirjutasin, aga venekeelest eesti keele peale kül viin laulusi, juttusi, näitemängusi kui tarvis läheb. Vot nii sõber, olge siis minu vastusega rahul, ma seletan õieti. Kui Teil saab olema neid laulusi, mis meil Siberis on, siis on selge, et kõik need vanad laulud on hilmunud eestist ja nii ta vist saab olema. Nii siis see kord lõpetan oma veikse kirja palju õnne ja tervid Teile töös ja elus. Üvasti. Ottesson. 16/V 69 a. Ü-Bulan (RKM II 271, 79–80).

Jõudnud teaduritega kirju vahetades arusaamisele, et paljud Siberis levinud laulud-jutud on tuntud ka Eestis, loobus R. Ottesson suuresti oma edaspidistes saadetistes tekstide juurde suvaliste tõlkijate nimede pakkumisest.

Kui tänapäeval on folkloori ja mittefolkloori piirid ähmastunud, siis nõukogude aastail püüti teha ranget vahet. Nii paluti ka R. Ottessonil eraldada kirjanduslikku päritolu lood:

31. märtsil 1971. a. Lp Rosalie Ottesson.

Suur tänu järjekordse saadetise ja armsa kirja eest! On väga hea, et lisate täpsed andmed laulude ja juttude päritolu ja leviku kohta. Päris rahvaluule hulka saame arvata need, mis pole pärit trükitud raamatutest. Kirjandusliku päritoluga lugude levik huvitab rohkem kirjandusteadlasi, sellepärast oleks parem, kui edaspidi püüaksite niisuguse materjali kirjutada eri vihikusse. [---].

R. Ottessoni püüti korduvalt õhutada ka teistelt koduküla inimestelt pärimust koguma. Näiteks kirjutati talle 1972. aasta kevadel:

[---] Oleks hea, kui saaksite peale iseenda tähelepanekute kasutada ka endast vanemate inimeste mälestusi. Nemad teavad ehk ka seda, kuidas need kombed aja jooksul muutunud on. [---]

Aeg-ajalt märkis R. Ottesson küll materjali juurde, kellelt ta konkreetset lugu või laulu kuulis, kuid teiste inimeste lugude üleskirjutajat R. Ottessonist siiski ei saanud. Samuti ei osanud R. Ottesson enamasti vastata küsimustele juttude päritolukihele kohta. Väljasaadetutest alguse saanud külade elanikud ei teagi enamasti oma esivanemate täpset päritolupaika.

Arhiivi kaastöölisele soovitude andmisel toodi nõukogude päevil sageli argumendiks kogutava materjali kasutatavus teadustöös. Nii kirjutati ka R. Ottessonile:

29. mai 1969. Lp. Sm. Ottesson.

Suur tänu Teile kirja eest, milles selgitasite saadetud materjali päritolu. Nüüd on meil pilt selgem ja Teie materjal on seega teaduslikult kasutatav. Loodame, et saate mahti meile edaspidigi sealsete eestlaste suus käibinud laule ja jutte paberile panna. Soovime Teile kõike kõige paremat! Rahvaluule osakonna nimel [allkiri].

Ajapikku hakati esile tooma konkreetse saadetise väärtuslikumaks peetavat osa, nt:

Tartus, 19. augustil 1969. Lp. Rosalie Ottesson.

Saime Teilt jälle mitu vihikut rahvaluulet. Paljud ringmängulaulud on päris huvitavad ja ehtsad, samuti nõiasõnadega arstimine. [---].

27. märtsil 1970. Lp. R. Ottesson.

Saime Teilt jälle kaks vihikut rahvapärimusi. Seekord on Teil õige tihe ja sisukas saadetus. See sisaldab palju huvitavaid andmeid ja tähelepanekuid, nagu laastude tuppa viimine maarjapäeval, et kanad hästi muneksid, peenraha kinkimine lapsele, et kasvaksid tugevad hambad, viina ja suitsude hauale panemine ja paljud teised. [---].

Tartu, 13. november 1973. Lp Rosalie Ottesson.

[---] *Teie viimane vihik sisaldab erakordselt huvitavat materjali. Aitäh! Paistab, et Teil rahvaluulest niipea puudu ei tule. Seekord olid mõistatused oma kohalike tähendustega väga huvitavad. Hea, et neid veel saadate. Need pikad haledad armastuse lood on ka head, samuti mehe ja surma lugu. Hundi hurjutamise sõnad on Teil jäetud lõpuni kirjutamata, kas ei olnud rohkem meeles? Kui on, palun kõik kirja panna. [---].*

Edaspidi päriti R. Ottessonilt ka Eestimaal tundmatute sõnade kohta, nt: *seera, tseremis, poskotin* jne.

Kuigi kirjad R. Ottessonile olid enamasti institutsioonikesksed, esitasid teadurid-arhivaarid ka konkreetsest uurija-huvist lähtuvaid küsimusi, nt spetsiifilised küsimused tantsulaulude ja tantsude kohta, jutustamistraditsiooni kohta, palusid kirjeldada mardiskäimise kommet või panna kirja väikeste laste hüpitamise ja mängitamise laulusid.

Ottessonile saadeti konkreetseid küsimustikke, näiteks: Küsimusi pulmakommetest, Küsimusi matusekommetest, *Rahvapärimuste Kogu*ja numbrid 2–9, paluti järgida seal sisalduvaid küsitluskavu. Kui R. Ottesson oli oma töös talle saadetud küsitluskavu järginud, sai ta selle eest kiita, nagu 27. märtsil 1970. aastal saadetud kirjas:

Tore, et Te olete hakanud “Rahvapärimuste Kogu” küsitluskavu ja juhendeid silmas pidama. See on ka andnud häid tulemusi. Soovime Teile head tervist ja edaspidiseks kaastööks palju jõudu! Parimate tervitustega kogu rahvaluule osakonna nimel [allkiri].

Üksjagu tähelepanu pöörati rahvaluule osakonnas kaastööde vormistamise küsimustele. Juba 29. aprillil 1969. aastal R. Ottessonile saadetud kirja lõppu on lisatud märkus:

P.S. Ainult paluksin edaspidi mitte kirjutada vihiku kaantele ja jätta tingimata lehtede sisemised ääred 2 cm laiuselt tühjaks.

Ka edaspidises kirj vahetuses, nt 17. septembril 1969, korrati vormistamisjuhiseid, lisaks õpetati, kuidas kogutut otstarbekamalt postitsi saata:

Edaspidiseks tööks saadame Teile ka mõned vihikud – kirjutate nii tihedalt, nagu kipuks paberist puudu olema. Võite saata lihtpanderolliga, ega kaduma ei saa, siis on saatmine lihtsam. Suuri ümbrikuid meil praegu pole, aga pange vihik ilma rulli keeramata paberisse, pealt nõõriga risti kinni, ehk siis ei lähe postis nii kortsu. [---].

R. Ottesson põhjendas tihedalt kirjutamise harjumust oma õpetaja ametis kogetud paberipuudusega, samas vabandas ta kirjavigade pärast:

Nüüd peenelt kirjutamisest: Tõsi kirjutan kõvasti peenelt ja ekanoomitan vihikuid, kardan, et viimaks minu liialt vihiku raiskamine – toob koolile vihikute puudust, on see nii või ei... aga mulle jäi veresisse see, kui ma õppetaja olin – tihti meil koolis oli vihiku puudus, kirjutasime vana raamatu lehtede peale, kül oli paha.

Nüüd kirja vigadest: Meie oleme venerahva hulgas, räägime ja kirjutame enamasti kõik vene keeles. Eesti keelt peagu on meil kirja töös, kui ka rääkimises puudus, kippuvad vene sõnad ja ka tähed kirja sisse tulema. Palun ärge selle üle pahantage – kui mõni lause ja sõnad ei ole nii moodu kirjutatud nagu tarvis. Mis teid aga huuvitab ärge hoidke oma taga, Küsige ma seletan, mis tean. See kord üvasti, soovin teile palju tervid. Head õnne teile teie elus, kui ka töös, üvasti. Kirja kirjutas Ottesson 2/X 69a. Ü-Bulan (RKM II 271, 224).

Kui R. Ottessonil paluti endast foto saata, kahtles ta selle saatmisel üksjagu – kartes oma armsast pildist ilma jääda. Fotograafe käis külas harva ja pildistamisvõimalusi oli tol ajal vähe. Kui Ottesson saatis rahvaluule osakonnale lõpuks oma fotod, selgus, et ühe piltidest oli teinud Igor Tõnurist.

Tartus, 10. nov. 1969. Lp. Rosalie Ottesson. Saime Teile saadetud fotod ilusti kätte, teeme nendest uued võtted ja siis saadame Teile tagasi. Hea, et olete selgitanud, mis ajast on ülesvõtted pärit, nii nagu Te rahvaluuletki olete hakanud saatma koos omapoolsete selgitustega. Kõik see on tänuväärt, niisugused andmed on vajalikud. Igor Tõnurist on meile tuttav, ta käis ühel suvel meiega koos külades rahvaluulet kogumas. Ta on tõesti armas noormees ja rõõm oli kuulda, et ta on ka Teile pool käinud. Saime ka Teiega foto kaudu nagu tuttavamaks.

Foto 4. Rosalie Ottesson umbes 70aastasena.

Mõlemale tuttava isiku läbi tundusid ka teadurite ja R. Ottessoni vastastikused suhted väheke vabamaks muutuvat.

R. Ottessoni saadetistega jäädi üldjoontes rahule – ta oli ikkagi ainus kaas-tööline Siberist, pealegi väga laialdaste teadmistega. Küll aga ei meeldinud teadustöötajatele Ottessoni komme lisada saadetistele omapoolseid mõtisklusi ja arvamusi. Näiteks:

10. veebruar 1970. Lp. R. Ottesson.

Oleme kõik Teie saadetised kätte saanud ja täname väga. Täna jõudis kohale vihik juttudega. Kirjeldused jõulude ja uue aasta pidamisest, nendega seotud kommetest ja uskumustest, hobuse õnne ära vandumisest jm. on üldiselt väga head. Sedalaadi jutud sobivad meie rahvaluulekogusse ja soovime neid ka edaspidi. Neis võiks ainult vähem olla omapoolseid arvamusi ja mõtisklusi – kas jõulusid ja uut aastat pidada on hea või halb, vajalik või mittevajalik jne. Teie kirjapanekute folkloristlik kvaliteet oleks suurem, kui neis sellist laadi arutlusi oleks vähem ning uskumuste ja kommete kirjeldusi rohkem. [--].

R. Ottessoni omapoolsed lisandused ja arvamused saadetud materjali juures võisid olla mõneti tingitud ka enese rehabiliteerimise vajadusest. R. Ottessonile oli nõukogude võim õpetanud usu ja vanade tavade-kommete salgamist, samas olid need tavad ja kombad lapsepõlvest tuttavad, kindlalt külakogukonnas juurdunud. Inimese mentaalsus ju lihtsalt käsu peale ei muutu.

Ottessoni kahetine positsioon – külaelanikega sarnane pärimuslik taust *versus* nõukogude võimu ideoloogiline surve ja Ottessoni töö nõukogude võimu teenistuses – väljendub selgesti ka tema rahvaluule saadetistes. R. Ottesson tundis hästi vanu ravivõtteid ja -sõnu, näiteks pani ta arhiivi jaoks kirja *kirmi* (nakkuslik kurguhaigus) sõnad, samas pidas ta vajalikuks esile tuua arstiabi kättesaadavust nõukogude korra tingimustes:

Kirmi sõnad olivad niisugused. Ussikene hullukene, Matsikene maoke, Mis sa mind nipid, Mis sa mind näpid. Mine metsa puu juura närima ja haava koora imema.

Peale selle lugija näris, haigel hammastega seda kohta, kus kirm oli.

Nüüd nõukogu valitsuse aegu, inimesed neid lugemisi ei usu, iga haigusega pööravad arsti poole. Meil nüüd igas külas on arst. Kaugele pole vaja sõita, on inimene haige, ei jõua oma jalaga haiglasse minna, tuleb arst kodu (RKM II 271, 104).

Ühes järgmises saadetises jutustas R. Ottesson aga loo oma *roosi* (nahahaigus) haigestumisest ja sellest, kuidas tavameditsiin teda aidata ei suutnud. Õe

soovitusel pöördunud ta külaarsti poole, kes talle haige koha peale roosisõnu lugenud ja ravisõnad tallegi õpetanud. Oma jutu lõpetas R. Ottesson sõnadega: *Ka ise olen palju kordasi inimestele roosi peale lugenud, on aidanud. On see siis nõidus või ei ole, ma ei tea* (RKM II 271, 149–150).

Samuti edastas R. Ottesson oma isikukogemusel põhinevaid jutte, nagu allpool esitatud lugu paha silma mõjujõust:

Paha silmaga vaatamist meil kõvasti usutakse, sest niisugune asi on olemas. Arstitakse meil selle vasta igati moodu – s.o. mitmet moodu, suitsetakse, veega pritsitakse, luuaga pekstakse ja pühitakse. Kassiga kes kuda oskab. Toon mõne olnud asja näituseks:

1927 aastal ma töötasin raiooni partei komitees naistööliseks, minul oli üks vana eit lapse hoitjaks. Elovka külast. [--] Laps oli mul' kuue kuu vanune. Korraga laps hakkab nutma, vaatab ümberringi, vähkleb, lapsel olivad silmad võõras olekus. Ei võta enam rinda, ei juua. Mees läks tõi arsti, arst kuulas, mõõtis lapse palavust, kõik normaalne. Andis rahustamise rohtu. Ei kedagi, abi ei saa. Laps oli karjudes juba väsinud. Arst ka ei osanud miskid teha. Perenaine, kelle juures me korderis olime, tuli minu tuppa ja arsti kuuldes ütles: "Lapse häda on suur, arsti rohud selle haigusele ei aita, laps on silmatud. Last tuleb suitsetada. [--] See vanaeit silmas su lapse ära. Otsi ehk tema riidetest, midagi siia jäi." Ma kiiremal korral otsisin ja leitsin kasti tagast vanaeide pea rätтику. Perenaine tõi kühvliga tulised söed, viskas selle rätiku sütte peale, see hakkas suitsema, perenaine võtis arsti käest lapse, suitsetas kõige enne selle suitsu peal lapse ära, siis lapse hälli, voodi ja kõik lapse riided mis tuas oli, siis viskas need sööd ära põlenud rätikuga põlevasse ahju, peale selle laps jättis nutu, võttis kohe rinda ja jäi rahulisti magama. Arst, mina ja mu mees ükski meist ei osanud enam sõnagi lausuda. Kõik me olime kommunistid, tihti lugu rääkisime, et see on vale, mingisugust silmamest ei ole, see on kõik tühi jutt ja nüüd korraga üks prostoi-talu naiste rahvas meie silmade all tegi ime teo tundis ära mis häda lapsel oli ja mis moodi teda tuleb arstida (RKM II 271, 150–151).

Nii mõnelgi korral kirjutas R. Ottesson ka oma muudest tegemistest, rõhutades oma osa kohalike ürituste organiseerimisel:

Praegu musemuuse töö jääb mõneks ajaks seisma. Praegu valmistame 8 martsi vasta. Peale selle hilmub näo alla 1ne mai. Siis võidu püha. Nende vasta võtmist ja mööda saadmist – kõik loodavad naissoveti peale. Praegu viin üht näitemängu venekeelest, Eesti keele peale üle. 8st martsiks (RKM II 271, 395).

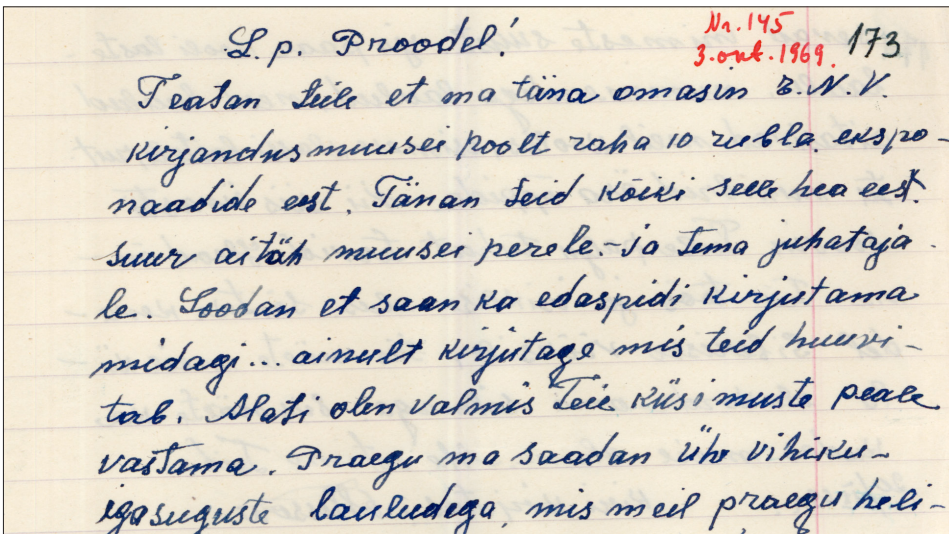
Rahvaluule osakonna kaastöölisi peeti meeles sünnipäeva ja aastavahetuse puhul, ajastule omaselt saadeti ka naistepäeva-, maipühade- ja oktoobripühade-tervitusi. Paremaid kaastöötajaid premeeriti raamatutega, mõnikord said tublimad abilised tagasihoidlikku rahalist preemiat. Tundub, et R. Ottesson saavutas silmapaistva koguja maine juba esimese poole aasta jooksul, selle tõenduseks on 1969. aasta sügisel teele läkitatud kiri:

Tartus, 17. sept. 1969. Lp. Rosalie Ottesson.

[---] Teie saadetised on kogu aeg aina paremaks muutunud ja meie hindamiskomisjon otsustas Teie tööd ka võimaluste piires premeerida. Loodan, et see lähemal ajal Teieni jõuab. [---].

Ottesson tänas preemia kättesaamise järel muuseumi töötajaid, sealhulgas ka juhatajat:

Teatan teile et ma täna omasin E.N.V. kirjandusmuusei poolt raha 10 rubla, eksponaadide eest. Täna teid kõiki selle hea eest, suur aitäh muusei perele. – ja tema juhatajale. Loodan et saan ka edaspidi kirjutama midagi... ainult kirjutage mis teid huvitab. Alati olen valmis Teie küsimuste peale vastama (RKM II 271, 173).

Lp. Proodel.' Nr. 145
3. okt. 1969. 173

Teatan teile et ma täna omasin E.N.V. kirjandusmuusei poolt raha 10 rubla, eksponaadide eest. Täna teid kõiki selle hea eest, suur aitäh muusei perele. – ja tema juhatajale. Loodan et saan ka edaspidi kirjutama midagi... ainult kirjutage mis teid huvitab. Alati olen valmis Teie küsimuste peale vastama. Praegu ma saadan ühe vihikuegosiiguste laulukodega, mis meil praegu heli-

Foto 5. Rosalie Ottessoni kiri Mall Proodelile (Hiemäe).

Hiljem premeeriti R. Ottessoni veel mitmel korral, summad jäid vahemikku 35 rublast 65 rublani. Mõned Ottessoni tundnud inimesed avaldasid arvamust, et R. Ottesson tegigi arhiivile kaastööd materiaalsest huvist lähtudes, kuid mina seda arvamust ei jaga: saadud summad olid ebaregulaarsed ja suhteliselt väikesed. Pigem motiveeris teda vajadus teha midagi ühiskonnale kasulikku.

Kokkuvõtteks

Rosalie Ottessoni kogutu võimaldab jälgida, mida oma kogukonna pärimusainese hea tundja ise talletamisväärseks pidas, kuivõrd mõjutasid tema saadetud materjali tema isiklik taust (päritolu, ametid) ja ajastu, milles ta elas. Märkimisväärne on Ottessoni püüd olla ühiskonnale kasulik, tema õppimis- ja arenemisvõime. Samas ta peaaegu ei kogunud materjali teistelt külakogukonna liikmetelt, pigem vahendas oma pärimusetundmist külakogukonna ühisteadmisenä. Külas ta oma rahvapärimuse kogumist ei eksponeerinud, ehk ka seetõttu, et Siberi külakogukonnas ei kuulunud kirjatöö tõsiseltvõetavate tööde hulka.

Arhiivi kaastööliste R. Ottessonile saadetud kirjad toovad meieni rahvaluule osakonna toleaeegsed kogumisstrateegiad, institutsiooni positsioonilt peetud läbirääkimised, kus kogujaile antakse konkreetseid kogumisjuhiseid ja isiklikku ellu puutuv jäetakse suhtlemisel kõrvale. Samas on märgata ka teadurite uurijahuvist lähtuvat lähenemist. R. Ottessoni kogutu pakub põnevast avastamist kindlasti veel edaspidigi.

Kommentaariid

¹ Artikkel on valminud Eesti Teadusfondi grandid nr 9066 "Etniline ja rahvuslik eesti diasporaakogukondades" ja haridusministeeriumi sihtfinantseeritava teema nr SF 0030180s08 "Folkloor ja folkloorikogud kultuurimuutuste mõjuväljas: ideoloogiad, kohanemine, kasutuskontekst" raames.

² Tolleaegne nimetus Fr. R. Kreutzwaldi nimelise Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakond.

³ Kirjade koopiad on ERAs eesti folkloristika ajaloo materjalide seas: EFAM, RKM. Kirjad korrespondentidele.

⁴ EFAM, RKM. Korrespondendid. Kaardid.

⁵ R. Ottessoni I. Tõnuristile adresseeritud viis kirja andis Tõnurist üle Eesti Rahvaluule Arhiivi.

⁶ RKM II 288, 131.

⁷ Raamatut ei saanud nõukogude päevil vabalt raamatukogudest laenutada, seda hoiti erifondis.

⁸ Igor Tõnuristi suuline teade.

⁹ ERM, KV 195, 108–166, 1966.

¹⁰ Kogutud materjalid on Riikliku Kirjandusmuuseumi rahvaluulekogus, lühend RKM, köited: RKM II 271, 272, 288, 291, 305, 313, 318.

Arhiiviallikad

EFAM – Eesti folkloristika ajaloo materjalid Eesti Rahvaluule Arhiivis

ERM, KV – Eesti Rahva Muuseumi korrespondentide vastuste kogu

RKM II – Riikliku Kirjandusmuuseumi rahvaluulekogu (1940–1994)

Kirjandus

Aarelaid, Aili 1998. *Ikka kultuurile mõeldes*. Tallinn: Virgela.

Crapanzano, Vincent 1992. *Herme's Dilemma and Hamlet's Desire*. On the Epistemology of Interpretation. Cambridge: Harvard University Press.

Hiiemäe, Mall 1978. *Kodavere pajatused. Kujunemine ja koht rahvajututraditsioonis*. Tallinn: Eesti Raamat.

Hiiemäe, Mall 1989. Jakob Hurda rahvaluulekogumise printsiibid tänapäeval. *Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised. Ühiskonnateadused* 38, nr 4, lk 310–315.

Honko, Lauri 1992. Dialogisesta kenttämeetodista. *Sananjalka*. Suomen Kielen Seuran vuosikirja 34. Turku, lk 123–136.

Jaago, Tiiu 2006. Individuaalsed valikud ja sotsialiseerumine eluloojutustuse põhjal. *Mäetagused* 33, lk 83–100 (www.folklore.ee/tagused/nr33/jaago.pdf – 11. juuni 2013).

Jauhiainen, Marjatta 1982. Tutkimushaastattelu folkloristiikan näkökulmasta. Suojanen, Päivikki & Saressalo, Lassi (toim). *Kulttuurin kenttätutkimus. Kulttuuri ja kieli I*. Tampere: Tampereen yliopiston Kansanperinteen laitos, lk 177–193.

Korb, Anu & Peebo, Kadri (koost) 1995. *Siin Siberi maa peal kasvavad. Ülem-Suetuki ja Viru-Pulani lood ning laulud*. Eesti asundused I. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.

Korb, Anu 2005. *Venemaal rahvuskasvasi küsitlemas: folkloristliku välitöö metoodilisi aspekte*. *Studia Ethnologica et Folkloristica Tartuensia* 9. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Koski, Kaarina 2004. Monitulkintaisen aineiston ongelmia. Huomioita uskomustarinoiden luokittelusta. Kurki, Tuulikki (toim). *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 91–110.

Kõiva, Ottillie-Olga 1964. *Kihnu rahvalaulikutest*. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised 159. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.

Kõresaar, Ene 2005. *Elu ideoloogiad. Kollektiivne mälu ja autobiograafiline minevikutõlgendus eestlaste elulugudes*. Eesti Rahva Muuseumi sari 6. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Mikkola, Kati 2009. *Tulevaisuutta vastaan. Uutuuksien vastustus, kansantiedon keruu ja kansakunnan rakentaminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1251. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Oras, Janika 2008. *Viie 20. sajandi naise regilaulumaailm. Arhiivitekstid, kogemused ja mälestused*. Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused 27. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

Pekkala, Armi & Vasenkari, Maria 2000. Producing Thick Data: an Ingrian Finnish Case. *Thick Corpus, Organic Variation and Textuality in Oral Tradition*. Studia Fennica. Folkloristica 7. Helsinki, lk 557–593.

Vasenkari, Maria 1999. A Dialogical Notion of Field Research. Wolf-Knuts, Ulrica (toim). *ARV. Nordic Yearbook of Folklore* 55. Turku, lk 51–72.

Summary

Researchers-archivists and Siberian Correspondent Rosalie Ottesson: A Dialogue from the Years 1969–1976

Anu Korb

Keywords: correspondent, dialogue, researcher, Siberia

The author discusses the contributions of Rosalie Ottesson, a Siberian correspondent of the Estonian Folklore Archives, proceeding from the time of collecting and the practices of collecting work supervision at the time.

R. Ottesson came from a traditional village community. As an active woman she held several positions during her working life: she was a schoolteacher, a clerk in the village soviet, worked in the District Committee of the Communist Party, etc. Rosalie Ottesson started making contributions to the archives after her retirement, having met Igor Tõnurist, who visited the Estonian settlements in the Minusinsky District of Krasnoyarsk Krai.

The article discusses Ottesson's recordings proceeding from the impacts of the Soviet period – its social and political circumstances – on collecting. The collected material makes it possible to observe what it was that Ottesson herself considered worth preserving, and also to notice how her personal background (origin, positions) influenced the lore. In addition, the letters sent to the correspondent from the museum make it possible to analyse the collecting strategies of the Department of Folkloristics at the time, as well as the researchers' approaches inspired by their research interests.